

Mens & natuur

Broeden er nog vogels in de Nieuwe Wildernis?

Het begrazingsbeheer in de droge delen van de Oostvaardersplassen (het zogenaamde 'buitenkaadse deel') is een bron van hevige debatten in het Nederlandse natuurbehoud. Deze zijn nog opgeflakkerd naar aanleiding van de film 'de Nieuwe Wildernis'. Niemand betwist het vakmanschap en de esthetische kwaliteiten van de film, maar volgens velen mist de film toch wat kritische zelfreflectie.

Want het beheer (of het gebrek daaraan) is controversieel: zo'n twintig jaar geleden werden grote grazers (Heckrunderen, Konikpaarden en Edelherten) uitgezet in het buitenkaadse deel van de Oostvaardersplassen (zo'n 1.900 ha groot), met de bedoeling te voorkomen dat het hele gebied zou dichtgroeien. De aantallen dieren namen sterk toe: van ruim 700 in 1995 over 1.500 dieren vijf jaar later tot meer dan 3.000 nu. Men grijpt bewust niet in, maar kiest voor een 'zelfregulerend' ecosysteem, waarbij het voedselaanbod (bij gebrek aan predatoren en migratiemogelijkheden) bepalend is voor de populatie. Dit leidt niet alleen tot verhitte discussies rond dierenwelzijn, maar heeft ook zware consequenties voor de vegetatiestructuur. Een jaarrondbegrazing met gemiddeld twee dieren per hectare betekent immers een zeer hoge graasdruk, zelfs voor een productief ecosysteem als de Oostvaardersplassen. De variatie en rijkdom aan vegetatiestructuren die het gebied vroeger kenmerkten hebben plaats gemaakt voor immense kortgegraasde grasvlaktes.

In opdracht van Staatsbosbeheer voerde SOVON hier in 2012 een broedvogelinventarisatie uit en vergeleek de resultaten met gelijkaardige inventarisaties in 1997, 2002 en 2007. De resultaten zijn verbluffend. Het aantal broedvogelsoorten is gestaag afgenomen van ruim 90 in 1997 naar minder dan 60 nu. Ook de broeddichtheid is met 0,5 territoria/ha zeer laag en vergelijkbaar met die in grootschalig agrarisch landschap in Zuidelijk Flevoland. Deze dichtheid is tien tot twintig keer lager dan in nabijgelegen natuurgebieden als Hollandse Hout en Ooievaarsplas.

De veranderingen worden door de onderzoekers duidelijk gelinkt aan de sterke verarming van de vegetatiestructuur. Vijftien jaar geleden bestond het gebied voor een derde uit droge graslanden. Ruigtes namen een even grote oppervlakte in. Ruim 250 ha bestond uit wilgen- en vlierstruwelen en nog eens evenveel droog rietland. Al deze variatie is nu verdwenen: ruigtes en rietlanden zijn volledig vervangen door kortgegraasde graslanden en zowat alle wilgen en vlierstruiken zijn dood en al grotendeels verdwenen. De aangeplante bossen, die sinds enkele jaren mee zijn opgenomen in de begrazing, zijn intussen ook al sterk aangevreten en uiteengevallen. Alle bosvogelsoorten zijn dan ook sterk in aantal teruggelopen. Havik, Boomvalk en Wielewaal zijn verdwenen. Zo ook de Nachtegaal, in 1997 nog goed voor 50 broedparen. Maar ook algemene bosvogels als Vink, Fitis, Tjiftjaf en Zwartkop zijn gedecimeerd. Ook riet- en ruigtevogels doen het heel slecht. Zo viel Bosrietzanger terug van ruim 900 naar minder dan 50 broedparen, Kleine karekiet van 760 naar 160 en Blauwborst van 280 naar 39. Zelfs voor de typische graslandsoorten is de

graasdruk te hoog: Veldleeuwerik ging van ruim 200 naar ... 2 broedparen. Richtlijnsoorten als Paapje (in 1997 nog 35 paar), Baardman, Watersnip en Zomertaling zijn als broedvogel verdwenen. Enkel soorten als Zwarte kraai, Spreeuw en Meerkoet doen het beter dan vroeger, en Kluut en Kievit kunnen nog uitwijken naar een aantal eilandjes waar de grazers in het broedseizoen niet kunnen komen.

Het leidt geen twijfel dat het huidige beheer van zelfregulerende populaties van grote grazers een nefaste invloed heeft op de broedvogelrijkdom en populatie in het droge deel van de Oostvaardersplassen. Bij ongewijzigd beleid en beheer voorspellen de onderzoekers dat het gebied binnenkort enkel nog zal bestaan uit een open korte grasvlakte met een broedvogelpopulatie bestaande uit enkele Kieviten, Kleine karekieten en Meerkoeten.

Dit zijn niet bepaald bemoedigende resultaten die de positie van de Oostvaardersplassen als 'lichtend voorbeeld' voor procesgestuurde natuur of Nieuwe Wildernis toch sterk ter discussie stellen. Toch zijn er geen aanwijzingen dat men de beheerkeuzes wenst bij te sturen. Blijkbaar zitten de beheerders van het gebied gevangen in hun eigen logica, net zoals de grote grazers in de Oostvaarderplassen zelf?

Kris Vandekerkhove (kris.vandekerkhove@inbo.be)

INBO

Referentie

van Manen W. 2013. Broedvogels van de buitenkaadse Oostvaardersplassen in 1997, 2002, 2007 en 2012. SOVON-rapport 2013/30. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Beleid.focus

Zonevreemde bossen krijgen plan van aanpak

Eind januari keurde de Vlaamse Regering een plan van aanpak goed voor de 'zonevreemde bossen'. Vlaanderen telt 60.000 ha van zulk bossen, daarvan is ca.12.500 ha ecologisch zeer waardevol (de 'toplaag'), waarvan op zijn beurt 2.000 ha gelegen is in woon- of industriegebied en dus ernstig bedreigd is. Dat het plan niets te vroeg komt, bleek recent nog uit schrijnende dossiers zoals het Ferrarisbos te Wilrijk. De Vlaamse Regering voorziet nu een mix aan oplossingen. Voor de 2.000 ha ernstig bedreigd waardevol bos wordt stuk voor stuk een wijziging van de planologische bestemming overwogen. Voor de overige zeer waardevolle zonevreemde bossen wordt het voortaan moeilijker om een ontheffing op het ontbossingsverbod te bekomen. Ook worden ontbossing voortaan ontmoedigd door de boscompensatie in een aantal gevallen te verstrengen. Natuurpunt is blij dat men eindelijk werk maakt van deze problematiek, maar waarschuwt tegelijkertijd dat niet elk zonevreemd bos hiermee veilig is voor de kap. De herbesteding van 'topbossen' in woon- en industriegebieden is niet zeker en de toplaag houdt enkel rekening met de ecologische waarde van bossen, niet met andere bossen die nochtans vanuit sociaal-maatschappelijke oogpunt ook erg waardevol kunnen zijn.

Frederik Mollen (frederik.mollen@natuurpunt.be)

Natuurpunt Beleid